

FEHÉR AKÁC, 1986

BELA DURANCI

AKÁC

Amíg a természet alapján festettek, majd midőn ebben keresték az ihletet; amikor „impreszióikat” vitték vászonra vagy éppen a tájban teremtettek párbeszédet a látottakkal, a növényvilág kiválasztottjai soha nem sejtett népszerűsége, az ihlető motívum dicsőségére tettek szert. Hadd említsük csak Milan Konjović „búzaföldjeit és kukoricásait”, Csontváry Libanoni cédrusait, Nagy István Fűzfáit, a Van Gogh-i Olajfákat, vagy ugyanennek a Van Goghnak a Ciprusát, a világ végi gyümölcsösöket, nyírfákat, barackvirágokat, a giccse alacsonyított fenyőket, rózsákat és orgonákat. Akác azonban sehol sincs! Nagy ritkaságnak számít az, ha a kreatív lendület éppen ezt veszi célba, s zárja műalkotásba. Netalán elsiklik felette a művész tekintete? Ellenkezőleg! Az akác jelen van; amolyan „magától értetődő”. Míg itt van, mintha nem is lenne, de ha nem lenne, mennyire hiányozna!

Az akácra ismerői – s a lexikonok – azt mondják: „közönséges”. Ez a „közönséges akác” (*Robinia pseudoacacia*), állítom, egyáltalán nem közönséges, s még kevésbé „pszeudo . . .” Az akác nem mindennapi, felejthetetlen és jelképszerűen emlékezetes!

Mint ahogy minden az a közvetlen környezetben, sőt, még ennél is több – hiszen magunkban hordjuk, belénk ivódott – tartósan és kitörölhetetlenül.

A nagy kékség alatt elterülő, Csenejtől a györgyéni szállásokig, Csenejtől Telecskáiig, majd innen balra és jobbra fekvő, fenti és lenti, és még távolabbi, lágyan hullámzó síkságon, a kezdetektől fogva egymás mellett él *akác* és *ember*. Amikor az ötvenes években a fanyarul gyöngéd Mika Antić verseiben hevesen

imádtá és átkozta ezt a Vajdaságot, akkor már ki tudja mikortól, őseinkre, ránk és rájuk „záporoz(ott) akácainak fehér virága”.

Akárcsak egykoron e vidék napszámos emberei, az akác is tizenöt és húszéves kora között termett a legtöbbet, a hatvanadikig kortársaival együtt élt, olykor magányosan és bölcs hallgatásba merülve megérte a százat is, a „sérüléseket” a lehető leggyorsabban kiheverte, életképesebb s kitartóbb volt, ha gyökereit a földből kitepték, ha szívét mellkasából kiszakajtották.

Ehhez a zsíros és bőjtös, önféjú és kitartó földhöz kötődött egyik a munkájával, másik a gyökereivel, miközben mindketten mélyen ide tartoztak, mert ebbe a forgatagba vertek gyökeret . . .

„A négy égtájat köldökzsinórunkba róttad!” – becézik Vajdaságot, ezt a „dógyos” hazát, az egykori, a jelenlegi és jövőbeni óslakosai – Antić soraival, s akárcsak az akác, belenőnek e földre, hogy megállítsák a bőjti szelet, hogy megkössék a büszke homokot. Tövisekkel, tisztességgel, tömörséggel, egységgel védték magukat és a közöst, mindinkább egymást, mindinkább hasonlóan, mindig mélyebben a múltból e jelen felé, s mind megrázóbb szimbolikus jelentésekkel. A „főütőér” mellett hosszú, felületi, „gastarbeiter” (gyök)erek fejlődnek; felületük fiatalokukban sima, később hálószerűen megpattogzott; „a csúcs szerepét a legmagasabb és a legerősebb ág veszi át” – írja az erdészeti enciklopédia. „Tervszerűen” a kopár, erdőmentes területekre telepítették, történelmi vízmosságokba és pusztaságokba, holmiféle harmadikak kénye-kedve szerint. Kerítésként használták; egyeseket a szállás körül, másokat az oszmán félelmek ellen, az „európaiság” határán.

Mindkettőnek megvan a maga májusa; pirospozsgás, dolgos, szorgos és büszke; fehér, fürtszerű és fűszeresen illatos!

Mindkettő elviseli az aszályt és a szárazságot. Ám akárcsak a hajléktalanok, nehezen viselik a szelet és a fagyot. Kevéssel is beérik. De az akác, a modern kor „savas esőivel” szemben ellenáll, miközben az ember a gomba alakú felhőktől, s az esztelenek más, égből jövő „áldásától” retteg!

Egyformán hisznek a szeretetben, és szeretik az életet; emlékeiket, melyek „édeseek, mint a méz”, virágba foglalják. Az akác embernek ajándékozott összes hasznának a fele a méz, s a méheket, az akác virágának illatától elbódulva, más virág nem is érdekli.

Az elnyomottak néma tiltakozásához és a kérges tenyerek érdes simogatásához hasonlóan, fejszéjével az akácosokat irtva, az ember szeretettel és keserűséggel énekelt az akácról; a kivágott akáccal kenyéradó terméseit kerítette körül; az akác meg csúcsával hidalta át a lét vakondtúrásait a keresztes, a török és más utak mentén. A kunyhókból kinövő majorokhoz hasonlóan a ház szelemenje is mind hosszabb és hatalmasabb lett; ledőltek a legrégebbi

akácok is, hogy immáron a fiúk szelemenjévé simuljanak, karámjaikká, házaikká, kerekeikké váljanak.

A kerék, az emberi gondolkodás e korszakalkotó találmánya az egyesülés többértelmű üzenetének szimbóluma is: a tölgy keréktalpíveket és a szilfa kerékagyat az akácküllők kötik össze, s mindezt az ember haladás és fejlődés iránti igénye vasalja egybe.

Az akác szolgálja ugyan az embert, de öntörvényűen él, s az ember ezért szereti és gyűlöli egyszerre!

A mezőn kitépi gyökereit az utolsó hajszálgökérig, miközben ez keserűségét mézzel enyhíti, vagyonát kerítéssel őrzi, szelemenjével a család feje fölött a fedelet tartja. Ám töviseivel megszúr, sarjaival bosszant, ágaival-bogaival a meghonosodásra emlékeztet, példájával tanít:

- pengő keménysége a vas betolakodót is kicsorbítja;
- tűzzel megnemesítve, szálegyenesen a földbe verve, „örökké” tart!

És így, az akác az ember mellett vagy ez amaz mellett, éldegélnek; társaságban karcsún és fürgén szökken az égbe, magányosan lusta, kerek koronát növeszt. Ott sorjáznak a tanyai parlag mentén, s ezzel az ősi pusztákat idézik; a ledőlt tanyák körül áthatolhatatlan bokorerdővé növeszti magát, hogy elrejtse a földművelés szegényét; máskor az elhagyatott gémeskút átkaként az ég felé fohászkodik. Megköti a hullámozó, örvénylő homokot, hogy ne jusson belőle annyi a bőjtös levesbe. Mert, ahogyan a régi bölcsék mondják, „az élet itt addig tart – s nem tovább – míg az ember annyi homokot meg nem eszik, amennyit maga nyom!”, az akác meg a maga módján, miközben cívódik és barátkozik az emberrel – ímhol – lelassítja a homokóra pergését így is, meg amúgy is, és még sokféleképpen.

A régi építők, a bognárok, asztalosok és esztergályosok, állattenyésztők és földművesek, házaikkal, hordóikkal, karámjaikkal; a fejsze, az ásó, a kapa, a kalapács kemény nyele, mind-mind e termékeny együttélés jelképei.

A XVIII. század nyolcvanas éveitől, 1781-től kezdődően akáccal kezdték megfékezni a Szabadka fölötti szeszélyes homokdűnéket, majd nem sokkal ezután ugyanitt, az akácfakarót ölelte át a törékeny szőlőtőke. Száz-egynéhány évvel ezelőtt Európa akác talpfákon keresztül érkezett zakatolva, dübörögve a síkságra.

A nagyvárosi tekintélyeknek kínálkozva, a Palicsi-tó vize fölél kinyúló fürdőépítmény cölöpjeit 1886-ban akácfából készítették. Ezekben az években vonattal Velencébe is szállítottak belőlük.

A híres „női fürdő” – Vajdaság építészeti öröksége – is emberöltőkön keresztül az iszapba döngölt akácfacölöpökön nyugodott; aztán felújítva, betonoszlopokra helyezve, már megint „restaurálásra” szorul!

Beton, üveg, alumínium, műanyag . . . aszfaltkígyók siklanak a síkságban. Elfelejtettük a sarat! A síksági sárba ragadt terhet csak a ló tudta kihúzni, miközben közte s terhe között a hámfa és a kocsirúd akácfaiból készült.

Ma, az ember és a természet közötti töredezett kapcsolatot nosztalgikusan íveli át – az istenek és emberek hűséges barátja – a lovassportban mind népszerűbb karcsú és keccses pej. Az akácfa ügetőverseny-kocsik, a „szurkik” a legjobbak a világon! A rúd csak hosszában hasadhat – s biztonságosan futhat e nosztalgikus visszapillantás értékes, élő záloga.

Az akác hajlékony és szívós, nem hasad, s csak nehezen törik. Akár az ember, nem hagyja magát kiirtani, megtörni; magát őrzi és óv másokat, ez a „vérében” van akkor is, ha ezért nem jár hála. Ezért emlékezetes és jelképszerű!

Mint egy magától kisarjadt, kontemplatív emlékjel, az akác a síkság felett suttog . . .

Temetők félreeső zugaiban burjánozva, ott, ahol zord erőszakkal földelték el egykor a szabadságszeretetet, s a bátorságot, az akác az emlékezés jele, ahogyan Vajdaság-szerzte és rajta kívül is szétszóródva, az emlékezést az élet nevében illatos virágával, életravaló töviseivel – a kitartás jelképével – díszíti.

Az akácot a világban is értékelik, mégis, szívesebben hallgatják el. Hiszen pór múltja van, s nem kimondottan nemes fajta.

Mégis, ha egy forró nyáron ebből a zörgésre száradt pusztaságból, a megfélekezett homok és a vízmosások e történelmi határvonaláról a tengeren úszó cicomás város felé vesszük utunkat, figyelmesen kell szemlélődni.

Amikor Velence terein járkálsz, vagy e pazar, gazdag kultúra és építészet ölelésében ringasz egy gondolában, tekintetteddel időzz el közvetlenül a vízfelszín felett. Talán felismeresznek a tengerbe döngölt, paraszti cölöpök, amelyek mindezt a szépséget és gazdagságot tartják. A feltétel, hogy hasonlíts nagyanyádra, nagyapádra. Ők ugyanis, kölcsönösen emlékeznek. Amikor a szerelem rájuk talált, fűszeres, bódító május volt, „amikor a fehér akác virágzik . . .”